

СЕКЦІЯ ІІІ
МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ В СУЧАСНОМУ
ГЕОПОЛІТИЧНОМУ ПРОСТОРИ

Світлана Наумкіна

*доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри політичних наук і права,
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»
Одеса, Україна*

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ ЯК «ФІЛОСОФІЯ
ТОЛЕРАНТНОСТІ» В СУЧАСНОМУ СВІТОВОМУ
ГЕОПОЛІТИЧНОМУ ПРОСТОРИ

***Ключові слова:** толерантність, міжкультурна комунікація, геополітичний простір,
мовна політика, мультикультуралізм.*

Кінець ХХ століття ознаменувався перемогою мультикультурного напрямку у співвідношеннях країн і націй в геополітичному просторі. Особливого значення це набуло в європейських країнах. Однак, незважаючи на те, що далеко не всі позиції мультикультурного розвитку підтримуються західно-європейськими країнами у теперішній час, питання міжкультурної комунікації залишаються важливими, актуальними і потребує свого подальшого розвитку. При чому, найбільше практичне значення зазначене явище має у такому напрямку як мовна політика. У будь-якій країні це виявляється в тому, що існуюче розмаїття національних мов сприймається як позитивне явище, яке сприяє культурному взаємозбагаченню народів, мешканців як однієї країни (які є не випадковими знайомими, а співвітчизниками, для яких доля країни пов'язується з власною долею, життям), так і в міжкультурному світовому просторі. Міжкультурне середовище в цілому і взаємодія в ньому, зокрема, стає новим орієнтиром для міжнародної політики. Необхідність здійснення міжкультурної взаємодії вже усвідомлюється на рівні міжнародних організацій.

Перш ніж перейти до розгляду напрямків реалізації мовної політики слід зазначити, що мовну політику можливо класифікувати на асиміляційну та мультикультурну. Характеризуючи асиміляційну мовну політику доцільно уточнити, що «асиміляція» – це поняття, етимологія якого пов'язана з латинською мовою – *assimilatio*. У радянських словниках іншомовних слів воно тлумачиться, як «уподібнення», «ототожнення». Тут же наводяться принаймні три українські застосування слова «асиміляція»: у живій природі, соціальній сфері життя та в орфоєпії – розділі лінгвістики, що вивчає літературність вимови. Щодо соціального розуміння, то йдеться про злиття одного народу з іншим шляхом засвоєння його мови, звичаїв тощо.

Асиміляційний підхід до вирішення мовного питання зовні виглядає демократичним. Він не забороняє мовного самовиявлення етнічних груп, що

мешкають на теренах країни, але можливості використання рідної мови або зведені до мінімуму, або зовсім відсутні в силу пануючих умов, коли офіційна мова визнається єдиною у забезпеченні безперешкодного спілкування та повномірного функціонування держави. Наприклад, асиміляційний підхід широко використовувався в Канаді та Сполучених Штатах Америки до середини ХХ століття. Він порівнювався з «плавильним котлом», де емігранти мали асимілюватися в англomовне суспільство, його культурний і ментальний простір, повністю адаптуватися до способу життя. Використання національних мов фактично обмежувалося фольклорною практикою. Намагання надати офіційного статусу окремим національним мовам у певній провінції (Канада) або штаті (США) розцінювалося як прояв сепаратизму або загроза національній безпеці країни. Асиміляційний підхід, принаймні в Канаді, викликав гострі протиріччя між англomовною і франкомовною частинами канадського суспільства, які загострювали відносини в середині його, призводили до розбрату, негативно позначувалися на всіх аспектах життя. Асиміляційна мовна політика не сприяла національній консолідації й американського суспільства. Тому громадськість і уряди цих держав звернулися до пошуку більш дієвих засобів впливу на суспільну свідомість, спираючись на більш дієвих засобів впливу на суспільну свідомість, спираючись на більш лояльну мовну політику, якою було визнано мультикультурність.

На відміну від мономовного і монокультурного підходу, лінгвістичний та культурний плюралізм являє собою критичну теоретичну позицію, своєрідну «філософію толерантності», в основі якої покладено ідею про гармонійне співіснування різних народів, культур і мов. У межах цього підходу розглядаються і проблеми меншин, які знаходяться в несприятливому становищі і права яких часто ущемляються. Відповідно до цього підходу, меншинам повинні бути надані рівні права і можливості. Зрозуміло, що захист і повагу мовних прав кожного мовного співтовариства стають «тестом» на демократичність для сучасного суспільства. Різноманіття пов'язують як з величезними можливостями, так і з серйозними проблемами. На думку прихильників монолінгвізму, різноманіття є загрозою для національної єдності, проте ж воно є, швидше, гідністю, ніж недоліком. Відповідно до думки багатьох прихильників так званого «мультилінгвістичного» і «мультикультурного» підходів, «плюралізм культур і мов» є не стільки причиною розбіжності і конфронтації, скільки позитивним чинником розвитку суспільства, джерелом багатства нації і людства в цілому.

Міжкультурна комунікація і міжкультурне середовище: а) підвищує дохід і мобільність людини і дає кращі можливості працевлаштування; б) сприяє розвитку поваги та толерантності по відношенню до інших культур, мов, поглядів; с) сприяє інтеграційним процесам; д) створює сприятливі умови для більш активної участі громадян у демократичному процесі. Величезні вигоди такої політики для держави виправдовують фінансові затрати. У цьому зв'язку головним питанням на порядку денному міжнародних

організацій є планування політики, спрямоване на забезпечення мирного співіснування різних мовних груп у рамках світового співтовариства. З цією метою створюються і здійснюються численні багатомовні проекти, здебільшого – в освіті.

Основні політичні інститути Європи і ЮНЕСКО активно підтримують політику мовного, культурного та етнічного плюралізму. У Європі мультикультуралізм (зокрема – міжкультурна комунікація і міжкультурне середовище) у кінці XX – на початок XXI століть став офіційно проголошеною політикою поваги прав її численних народів. Мультикультуралізм являє собою особливу цінність з точки зору європейського культурно-історичної спадщини, і є характерною рисою європейської ідентичності. Рада Європи, Європейська Комісія та Європарламент, а також багато міністрів освіти країн – членів ЄС прийняли за останні кілька років кілька резолюцій на користь «мовного плюралізму» і розвитку навчання мовами ЄС. Розвиток викладання та вивчення мов є основною метою програми «Сократ 2», а також таких програм, як-от: «Еразмус», «Коменський» і «Grundtvig». Нова ініціатива, відома під назвою «Lingua екшн», націлена на розвиток і підтримку різноманіття мов у рамках усього Європейського Союзу. Неодноразово пропонувалося зробити володіння кількома мовами умовою отримання вищої освіти і доступу на ринок праці, заохочувати публікації результатів наукового пошуку на декількох мовах, використання декількох мов у ході конференцій, засобами масових комунікацій тощо.

В офіційних документах ЄС наголошується, що захист меншин є позитивним фактором миру в Європі і відповідає громадському порядку в ній. Це елемент прогресу, тому що відображає європейське різноманіття етносів і дозволяє висловити різноманіття ідентичностей. Це фактор розвитку особистості і колективу, вираження різних ідентичностей.

З метою підтримки різноманіття мов і культур та забезпечення стимулів для вивчення останніх, свої сили об'єднали Рада Європи та ЄС, які вже на початок XXI століття, у 2001 році, оголосили цей рік «Європейським роком мов», головною датою якого стало 26 вересня – Європейський день мов. Мовне різноманіття, згідно з основною концепцією організаторів заходу, є «силою Європи». Люди, які говорять на декількох мовах у сучасній Європі, можуть з вигодою використовувати ці знання. Останні дають європейцям величезні культурні та економічні переваги, так само як і можливість активно брати участь у соціально-політичному житті своєї нації і всієї Європи в цілому.

Основними факторами реалізації і окреслення майбутніх перспектив обраного типу мовної політики є галузі, що безпосередньо впливають на свідоме становлення громадян країни з цього питання, а також галузі, що потребують безпосереднього втручання держави у формування національної політики щодо мовних аспектів у країнах. Щодо нашої країни, то основний вплив здійснюється в першу чергу через систему державної освіти, яка включає дошкільну освіту, середню та вищу.

Актуалізувалася при цьому не тільки проблема мови як засобу

спілкування, а й проблема викладача – як носія інформації, своєрідного «банку даних». Відбулося, по суті, методичне й методологічне переозброєння самого акту навчання іноземних мов. Стрижнем процесу вивчення іноземних мов стало усвідомлення її глибинної значущості для самого сприйняття молодої людини як особистості.

У сучасних умовах мовна освіта зорієнтована на виховання особистості, здатної вільно і комунікативно доцільно спілкуватися в різних сферах суспільного життя, створювати комфортні умови для обміну інформацією тощо [1]. Таким чином, галузь освіти, як складова мовної політики держави та її рушійна сила, розвивається в напрямку формування свідомого ставлення громадян України до мов світу. Крім того, свого розвитку набувають і заклади освіти на збереження і розвиток мов національних меншин, що мешкають у країні. Саме галузь освіти має забезпечувати інтеграційно-консолідуючу, організаційну та інформаційну функції. Реалізація цієї вимоги потребує комплексного послідовного вжиття заходів адміністративного, науково-методичного, роз'яснювально-пропагандистського характеру.

Держава організаційно й фінансово сприяє відзначенню днів культури національних меншин, пам'ятних дат, релігійних та обрядових свят. Щороку проводяться культурно-мистецькі акції: Форум національних культур «Усі ми діти твої, Україно!», Міжнародний ромський фестиваль «Акмала», численні обласні фестивалі румунської, угорської, польської, корейської, молдовської та грецької культур, що здобули визнання не лише в Україні, але й за її межами [2, с. 132].

Така державна політика у сфері національних меншин успішно сприяє міжетнічній, міжкультурній взаємодії та консолідації українського суспільства, а також підтримці мовних інтересів національних меншин, відродженні і збереженні їх мови.

Більшість дослідників схильні розглядати мовні конфлікти крізь призму етнічних, релігійних, територіально-етнічних, релігійних, територіальних суперечок. Мову рідко розглядають як безпосередню причину політичних зіткнень. Хоча деякі автори наполягають на необхідності введення мови в концепцію політичних конфліктів.

Оскільки загальноприйнятих визначень мовного конфлікту не існує, то можливо виходити з наступних визначень. Отже, по-перше, під мовним конфліктом нерідко розуміється політичний конфлікт під мовними гаслами. По-друге, мовний конфлікт по суті являє собою конфлікт розуміння, тобто порушення комунікації. Мовний конфлікт може реалізуватися як конфлікт інтересів і цінностей мовних спільнот, що знаходяться в ситуації контакту.

І, нарешті, мовний конфлікт можна розглядати як конфлікт ідентичностей. Мова в цьому випадку виступає як символ приналежності до «своїх» чи «чужих».

Можна виділити кілька рівнів мовно-культурного (міжмовного) конфліктування. Зокрема: мегарівень – рівень світового мовного процесу (на цьому рівні всім іншим мовам народів світу протистоїть англійська як

найбільш впливова, домінуюча у міжнародному спілкуванні і така, що потроху витискає інші національні мови з певних сфер функціонування, зокрема, мова Інтернету – англійська); макрорівень – рівень мовних регіонів (ареалів) та окремих держав (на цьому рівні регіональні мови-макропосередники протистояють іншим національним мовам, зокрема в Україні міжмовний макроконфлікт характеризує стосунки між українською та російською мовами); мезорівень – рівень соціальних прошарків, класів та малих груп; мікрорівень – рівень взаємодії індивідів (мовних особистостей); інтрорівень – внутрішньоособистістний рівень взаємодії мов у свідомості неодномовної особи. В основі конфлікту на будь-якому рівні лежить наявність соціальної напруги, яка живиться відповідними суперечностями. Так, на мега- та макрорівнях – це невідповідність внутрішньоструктурного потенціалу мови її статусу (престижу) та / або функціональному обігові. При цьому піднесення статусу однієї з протиставлених мов може не знімати, а навпаки, загострювати конфлікт.

На кожному з рівнів конфлікт набирає відповідного соціолінгвістичного виразу: якщо на мікрорівні – це характер взаємодії особистостей, то на мезорівні – це характер взаємодії соціальних стратегій, а на макро- та мегарівнях – характер взаємодії мовних (комунікативних) культур.

Слід зазначити, що не існує в світі «чистих» мовних конфліктів. Вони завжди містять аспекти економічного, політичного, ідеологічного, демографічного характеру. І в якийсь момент історичного розвитку мовний конфлікт набуває «доленосного» значення.

У певних соціально-політичних, економічних і лінгвістичних умовах мова може бути задіяна у політичних цілях і стати джерелом конфліктів, в якості яких виступають 4 важливих аспекти мови.

Мова є символом ідеологізації. Вона може перебільшувати або применшувати етнічні, соціальні, релігійні, або інші відмінності і служити, таким чином, каталізатором у таких соціальних процесах, як модернізація, мобілізація, комунікація та національне формування. Символічне значення мови може бути маніпульованим для проголошення і вираження мовної приналежності.

Друга властивість мови, що робить її причиною конфлікту, – це її інструментальна функція. Коли мова асоціюється з більш високою освітою і з робочими місцями, вона стає засобом соціального просування, статусу, безпеки, а значить, ключем до соціальної мобільності. Конфлікт виникає тоді, коли соціальна мобільність блокується домінуючою елітою, складеною з однієї мовної групи. Це особливо характерно для перехідних етапів розвитку суспільства.

Третя характеристика мови як ресурсу може бути розглянута в двох аспектах: чим є мова і що має мову. В останньому випадку мова може бути представлена як ресурс у сенсі певних структурних властивостей, які можуть бути використані для розвитку або стати джерелом конфлікту.

Нарешті, мова може бути охарактеризована як джерело влади в сенсі

широти її вживання в різних сферах, підтримки з боку установчих органів тощо [Див. детал.: 3].

Ці чотири властивості мови як символу, інструменту, ресурсу та влади взаємно підсилюють один одного. Перші два утворюють одну вісь, а другу – два інших. Таким чином, природа і гострота мовних конфліктів може розглядатися з урахуванням їх місця розташування в цій системі координат.

Відтак, міжкультурна комунікація визначається як своєрідна «філософія толерантності» в сучасному світовому геополітичному просторі, в основі якої лежить ідея гармонійного співіснування різних народів, культур і мов.

Література

1. Глухий кут. Освітній аспект функціонування мов в Україні [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://hnatkevych.novamova.com.ua/hnatkev_10.htm
2. Етнополітологія в Україні. Становлення. Що далі? [Збірник]. Київ: ІПІЕНД, 2012. 295 с.
3. Ментальний вимір української цивілізації / Я. С. Калакура, О. О. Рафальський, М. Ф. Юрій / Київ: Генеза, 2017. 560 с.

Jin Lulu 金璐璐

法学硕士, 讲师, 乌克兰南方师范大学孔子学院教师
哈尔滨, 中国

浅析一带一路战略背景下的孔子学院建设

关键词: 一带一路、孔子学院、建设

引言: 目前全球已经有 146 个国家和地区建立了 525 所孔子学院和 1113 个中小学孔子课堂。仅在“一带一路”沿线国家中, 就有 51 个国家设立了 138 所孔子学院和 135 个孔子课堂。“一带一路”倡议的提出与落地, 为孔子学院持续发挥重要作用注入了新的动力。孔子学院有助于提升中外友好情谊, 加深世界各国人民对中国语言文化的了解。本文使用了调查研究法、实证研究法、案例分析法对一带一路战略背景下的孔子学院建设提出了四点建议。

根据《孔子学院发展规划(2012-2020年)》(以下简称《规划》), 孔子学院作为我国“对外教育文化交流与合作的典范”, 建设总的指导思想是“适应我国公共外交和人文交流需要, 抓住机遇, 合理布局”, 发挥“综合文化交流平台”作用, 随着一带一路政策的推进, 孔子学院在发挥上述作用的过程中为中国与世界的沟通打造了更加广阔的平台。在一带一路战略背景下, 孔子学院的业务范围也在不断扩展。

一、依托语言交流, 培养优秀人才

教育作为人文交流最重要的载体之一, 将在实现“一带一路”的宏观愿